

Jacques Vos

Over een schatbewaarder

W.L.M.E. van Leeuwen nader beschouwd

In september 1965 werd ik leraar aan de Hillevliet-ULO in Rotterdam-Zuid. Omdat ik de enige docent was met een 'officiële' bevoegdheid voor Nederlands mocht ik les geven in de beide eindexamenklassen.

Ik wilde mijn leerlingen, onder meer afkomstig uit de wijk Katendrecht, iets anders bieden dan de typische 'ulo-leesstof': *Bartje*, *De herberg met het hoefijzer*, *Roeland Westwout* en *Sil de Strandjutter*. Ik meende dat mijn Katendrechtse wel aan iets beters toe waren. Ik bereidde een les voor over middeleeuwse liederen. Om mijn les te actualiseren vertelde ik ook het een en ander over moderne liederen; als voorbeeld noemde ik chansons van Jacques Brel (mijn les moest immers iets voorstellen). Op de gezichten van mijn leerlingen zag ik veel onbegrip (dit onbegrip was al merkbaar vanaf het begin van mijn les in cultuuroverdracht). Kennelijk was aan mijn gezicht ook iets te zien, in ieder geval riep mijn blik diep mededogen op bij mijn leerlingen. Een van hen, Senio (zijn moeder had het typische Katendrechtberoep in die dagen) voegde mij spontaan toe: "Och meneer, waarom neem je nou niet gewoon Bob Dylan, daar hebben we wat aan."

Zonder het te beseffen stond Senio aan het begin van mijn vakdidactisch denken, al trok ik niet direkt lering uit zijn opmerking. Toen ik namelijk drie jaar later mijn B-akte had gehaald, werd ik leraar aan een lyceum en weer begon ik in vijfde klassen van de HBS mijn kennis van de literatuur 'over te dragen' (inmiddels was Rod Stewart populairder geworden dan Bob Dylan).

De grote bloemlezer

Ik neem aan dat mijn ervaringen als beginnend docent in de jaren '60 niet uniek zijn, veel van mijn generatiegenoten zullen eenzelfde cultuurschok ervaren hebben. Waarom deze persoonlijk getinte inleiding bij een bespreking van het boekje *Schatbewaarder tussen coryfeeën* over het leven en werk van de leraar en criticus W.L.M.E. van Leeuwen, door Wam de Moor, met medewerking van Paul Abels, Louise Beernink, Bernard Pol en Bert Schierbeek, in opdracht van de stichting Literaire Manifestaties Enschede-Hengelo geschreven?

Van Leeuwen is waarschijnlijk het bekendst geworden (ook gebleven?) door de bloemlezingen die hij voor het onderwijs heeft samengesteld, onder andere het veelvuldig herdrukte boek *Epiek en Lyriek*. Een bloemlezing -De Moor en Beernink wijzen daar terecht op- bepaalt in belangrijke mate de inhoud van het literatuuronderwijs. Wie nu *Epiek en Lyriek* doorneemt, zal ontdekken dat Van Leeuwen een literatuuronderwijs voorstond dat gekenmerkt kan worden met 'de overdracht van eeuwige schoonheid'. 'Dichters als Nijhoff, Slauerhoff, Marsman en A. Roland Holst krijgen de meeste ruimte (namelijk in zijn verschillende bloemlezingen. JV) toebedeeld. Van Leeuwen lijkt hun werk geschikt te achten voor de middelbare scholieren.' (p. 108).

Ook uit zijn beschouwingen over het literatuuronderwijs blijkt dat Van Leeuwen er weinig voor voelde water in de wijn te doen, van een kindgericht literatuuronderwijs was bij hem geen sprake. (Ik bedoel deze constatering overigens niet uitsluitend negatief: in de literatuurdidactiek die ik voorsta, is sprake van een -soms wankel- evenwicht tussen een kind- en leerstofgerichte aanpak).

Uit het boekje over Van Leeuwen blijkt ook dat hij zich zeker ook niet diepgaand heeft beziggehouden met het 'zoeken naar werkvormen'. Veelzeggend is de zin uit een in de studie opgenomen fragment uit *Avonden op Drienderwolde* uit 1966: 'Natuurlijk is veelal de docent aan 't woord: ten slotte is discussie pas mogelijk als het onderwerp gekend wordt en daar moet de docent nu juist voor zorgen.'

Van Leeuwen komt in het portret dat De Moor c.s. van hem schetsten naar voren als wat aangeduid wordt met 'de bezielde leraar' die een deel van zijn leerlingen enthousiast wist te maken voor 'de' literatuur. Dit is het type leraar dat 'herinnerd wordt'.

Aan het begin van deze bespreking heb ik aangegeven dat ik als beginnend docent bij het voortgezet onderwijs net zo'n type als Van Leeuwen wilde zijn, maar dat me dat niet is gelukt. (Op den duur wilde ik het ook niet meer.) Nu ik me weer geconfronteerd zie met dit type zie ik me tegelijkertijd geconfronteerd met heel veel vragen: Bestaat dit type niet meer? Heeft het ooit wel bestaan, of gaat het alleen om een aantal duidelijke uitzonderingen? Kon dit type vanaf de jaren '60 nog wel bestaan? Trok het veranderende onderwijs dit type leraar niet meer aan?

Vanzelfsprekend kunnen samenstellers van het hier besproken boekje op deze vragen geen antwoord geven; het behoorde bovendien niet tot hun opdracht. Ik hoop alleen dat zich ooit nog eens iemand geroepen voelt de geschiedenis van de literatuurdidactiek van de afgelopen veertig jaar te beschrijven. Het boekje van De Moor c.s. is een prima begin.

De schatbewaarder: cultuuroverdracht voor alles

Natuurlijk was W.L.M.E. van Leeuwen niet alleen 'schoolmeester'. Ik vraag me na lezing van *Schatbewaarder tussen coryfeeën* ook af of hij zelf wel als leraar Nederlands (of literatuurleraar? Het wordt mij niet duidelijk wat hij in zijn klassen nog meer deed dan leerlingen 'van de schoonheid te leren genieten') de geschiedenis had willen ingaan. Bernard Pol en Wam de Moor gaan ook uitgebreid in op zijn kritische werk. Duidelijk wordt dat er tussen de activiteiten die hij ondernam: leraar, criticus, bemoeienissen met de Volksuniversiteit en bibliotheek een zeer nauwe relatie heeft bestaan: hij wilde zijn genieten van mooie literatuur niet voor zichzelf houden. Niet alleen volwassenen in wording moesten met de literatuur in aanraking gebracht worden.

Dit in aanraking brengen kunnen we bijna letterlijk nemen: in de jaren dat hij directeur was van de Volksuniversiteit in Enschede heeft hij veel destijds bekende schrijvers, de hier aangeduide coryfeeën wier werk hij als schatten koesterde -Ter Braak, Du Perron, Marsman, Nijhoff, Carry van Bruggen- weten te strikken voor het publiek van zijn Volksuniversiteit op te treden. (Het woord 'strikken' is bewust gebruikt, Du Perron beklagde zich er bijvoorbeeld over dat Van Leeuwen de ietwat hinderlijke gewoonte had

Vos, Over een schatbewaarder: W.L.M.E. van Leeuwen nader beschouwd

schrijvers tot het houden van een lezing over te halen.) Voordat ik aan het lezen van dit boekje begon, associeerde ik Van Leeuwen met twee zaken: met het boek *Epiek en Lyriek* en met 'die man die alsmaar schrijvers naar Enschede haalde' (dit laatste beeld is waarschijnlijk ontstaan na lezing van *Avonden op Drienerwolde*).

Levensgenieter

Ik ben van nature eigenlijk nieuwsgierig, ik lees dan ook graag (auto)biografieën. Daarom ben ik blij dat ik in het boekje een verslag aantref van een gesprek dat Paul Abels voerde met met de zoon van Van Leeuwen. Natuurlijk komen in dit gesprek de activiteiten van Van Leeuwen die ik hierboven aangaf aan de orde: ten slotte volgde op een optreden van een schrijver voor de Volksuniversiteit meestal een logeerpartij in een van de mooie huizen die Van Leeuwen met zijn gezin achtereenvolgens bewoonde (hij hield kennelijk naast mooie literatuur -en mooie meisjes!- ook van mooie huizen).

Uit het gesprek komt zeker niet het beeld van de saaie studeerkamer-intellectueel naar voren: Van Leeuwen wist van het leven te genieten. Ook als leraar! Als klas IV-B van hem afscheid neemt heeft hij een lang gedicht voor de meisjes in petto dat hij ieder persoonlijk overhandigt. Abels voegt aan een mooi citaat daaruit toe: "Hij had ze allemaal wel in zijn Buick door de stad willen rijden (zoals hij met een geliefde deed, drie jaar lang, provocerend door Enschede!). Ieders naam komt terug in het gedicht. De zorgvuldige uitvoering in druk van deze ulevellenpoëzie, tekent hem als een estheet: niets mocht er uit zijn handen komen dat niet verzorgd was."

De charme van *Schatbewaarder tussen coryfeeën* wordt verhoogd door de vele aardige foto's en de bijdragen uit het diverse werk van Van Leeuwen zelf, die telkens aansluiten op de verschillende facetten van deze boeiende persoonlijkheid.

Wam de Moor e.a., *Schatbewaarder tussen coryfeeën*. W.L.M.E. van Leeuwen en de schoonheid. Uitgave Broekhuis, Hengelo/Enschede/Almelo (Stichting Literaire Manifestaties Enschede Hengelo). 132 blz. f 24,50. ISBN 90 70162 857.

De stiekeme lezer
Laat niet merken dat hij leest.
Leest bij voorkeur onder een rekenles.
Is verwant aan de nachtbraak-lezer
(zie daar).